

УДК 37.091.3:796

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО СПОРТИВНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Поліщук Наталія, докторка філософії, старша викладачка кафедри медико-біологічних основ фізичної культури, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3677-1248>

E-mail: polami@ukr.net

Яременко Олег, аспірант першого року підготовки кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7571-1747>

E-mail: oleh.yaremenko@udpu.edu.ua

Стаття присвячена комплексному аналізу проблем підготовки вчителів фізичної культури до здійснення спортивно-реабілітаційної роботи в умовах сучасної України. Сучасний світ постійно змінюється, а з ним і вимоги до професійної діяльності педагогів. Зокрема, вчителі фізичної культури стикаються з новими викликами, серед яких є необхідність надання реабілітаційних послуг дітям і молоді з обмеженими можливостями здоров'я, а також тим, хто потребує фізичної реабілітації після травм, хвороб чи інших порушень. Особливо актуальним це питання стає в умовах післявоєнної відбудови країни, коли зростає кількість осіб, які потребують реабілітації через травми, отримані внаслідок воєнних дій. У статті висвітлюються основні проблеми, з якими стикаються сучасні навчальні заклади під час підготовки вчителів фізичної культури для реабілітаційної роботи. Серед ключових проблем виділено недостатню кількість спеціалізованих курсів у навчальних програмах, які б готували майбутніх педагогів до роботи з різними категоріями населення, що мають особливі потреби у фізичному розвитку. Розглянуто проблему недостатньої міждисциплінарної підготовки, що охоплює не лише фізичне виховання, але й знання в галузі медицини, фізіології, анатомії та психології, необхідних для ефективної реабілітаційної роботи.

Ключові слова: Підготовка вчителів фізичної культури, спортивна реабілітація, фізична реабілітація, реабілітаційна діяльність, міждисциплінарна підготовка, педагогічні університети, практична підготовка, підвищення кваліфікації вчителів, медична співпраця, ветерани війни, травми та відновлення, фізична активність, оновлення навчальних програм, психологічна реабілітація, пандемія COVID-19.

PROBLEMS OF TRAINING PHYSICAL EDUCATION TEACHERS FOR SPORTS REHABILITATION WORK

Polishchuk Nataliya, PhD, Senior Lecturer Department of Medical and Biological Foundations of Physical Culture, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3677-1248>

E-mail: polami@ukr.net

Yaremenko Oleh, First-year PhD student Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0473-3873>

E-mail: oleh.yaremenko@udpu.edu.ua

The article is dedicated to a comprehensive analysis of the problems related to the training of physical education teachers in conducting sports rehabilitation work in modern Ukraine. The modern world is constantly changing, and with it, the demands on the professional activities of educators. In particular, physical education teachers face new challenges, such as the need to provide rehabilitation services to children and young people with disabilities, as well as those who require physical rehabilitation after injuries, illnesses, or other impairments. This issue is especially relevant in the context of the post-war reconstruction of the country, as the number of people requiring rehabilitation due to injuries sustained during military actions is increasing.

The article highlights the main challenges that modern educational institutions face when preparing physical education teachers for rehabilitation work. Among the key problems is the insufficient number of specialized courses in curricula that would prepare future educators to work with various population groups that have special physical development needs. The issue of insufficient interdisciplinary training is also addressed, which should encompass not only physical education but also knowledge in the fields of medicine, physiology, anatomy, and psychology, which are necessary for effective rehabilitation work.

Keywords: Training of physical education teachers, sports rehabilitation, physical rehabilitation, rehabilitation activities, interdisciplinary training, pedagogical universities, practical training, teacher professional development, medical cooperation, war veterans, injuries and recovery, physical activity, curriculum updates, psychological rehabilitation, COVID-19 pandemic.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В сучасних умовах, коли Україна переживає військові дії та їхні наслідки, постає особливо гостра потреба в ефективній фізичній реабілітації як для військових, так і для цивільних осіб, які постраждали внаслідок війни. Війна призводить до збільшення кількості людей з травмами різного ступеня складності, а також до погіршення стану здоров'я серед цивільного населення. Крім того, психологічне напруження, яке триває під час військових дій, також негативно впливає на фізичний стан населення. Це збільшує потребу у кваліфікованих спеціалістах, здатних забезпечити якісну реабілітаційну допомогу. Особливо важливу роль у цьому процесі можуть відігравати вчителі фізичної культури, які є безпосередніми фахівцями з фізичного виховання молоді та дорослих.

Вони мають необхідні знання і навички для роботи з тілесним розвитком, але далеко не всі з них підготовлені до роботи у сфері фізичної реабілітації, яка вимагає додаткових знань з медицини, фізіології, анатомії та реабілітаційних технологій. Проблема полягає у тому, що існуюча система освіти, яка готує вчителів фізичної культури, на сьогоднішній день не завжди враховує специфіку роботи з людьми, які потребують відновлення після травм або мають інші обмеження у здоров'ї [3; 4].

Зазвичай підготовка вчителів фізичної культури орієнтована на загальні аспекти фізичного виховання, спортивних занять та роботи з дітьми і молоддю, які не мають особливих потреб у здоров'ї. Однак сучасні реалії вимагають від них готовності до роботи з різними категоріями людей, у тому числі з військовими, ветеранами та дітьми, які зазнали впливу фізичних або психологічних травм [1]. Недостатність спеціалізованих курсів та практичної підготовки обмежує можливості вчителів ефективно виконувати реабілітаційні завдання [2].

Отже, постала необхідність перегляду програм підготовки вчителів фізичної культури, враховуючи виклики, з якими вони стикаються в умовах сучасної України [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, проведені як в Україні, так і за кордоном, свідчать про важливість спеціальної підготовки вчителів фізичної культури для участі у реабілітаційних програмах. В останні роки особлива увага приділяється міждисциплінарному підходу, який включає знання не лише з фізичного виховання, але й з медичних, психологічних і соціальних аспектів роботи з людьми, які потребують реабілітації. Проаналізуємо напрацювання п'яти дослідників, які висвітлюють ключові аспекти цієї проблематики.

Бондаренко О.М. у своїх дослідженнях звертає увагу на необхідність інтеграції знань з медичних наук в освітні програми для вчителів фізичної культури. Автор наголошує, що традиційна підготовка педагогів у цій сфері зосереджена переважно на спортивних досягненнях, що не відповідає сучасним викликам. Бондаренко пропонує введення обов'язкових курсів з фізіології людини та основ реабілітації, що дозволить майбутнім учителям ефективно працювати з людьми, які мають травми або порушення здоров'я [1].

Гончарук Л.М. у своїй роботі акцентує увагу на тому, що сучасна підготовка вчителів фізичної культури повинна включати практичні навички, пов'язані з роботою в реабілітаційних установах. Дослідниця провела аналіз існуючих навчальних програм і виявила, що більшість із них не включає достатньої кількості годин практичної підготовки для роботи з особами з інвалідністю або тими, хто потребує відновлення після травм. Гончарук пропонує створення партнерських програм між закладами освіти та реабілітаційними центрами для забезпечення практичного досвіду [2].

Іванченко Л.В. досліджує проблеми міждисциплінарної підготовки вчителів фізичної культури. Її робота присвячена аналізу освітніх програм, що впроваджуються в українських педагогічних університетах. Іванченко виявила, що значна кількість програм не забезпечує належного рівня інтеграції медичних знань у процес підготовки педагогів. Вона рекомендує розробку спеціальних курсів з реабілітаційних технологій, що включатимуть як теоретичну, так і практичну частини [3].

Малахов М.І. у своїх дослідженнях зосереджується на результатах реабілітаційних програм, у яких беруть участь вчителі фізичної культури. Він відзначає, що успішність таких програм значною мірою залежить від рівня підготовки педагогів у галузі медичної реабілітації та психологічної підтримки. Малахов пропонує включення до освітніх програм модулів з основ спортивної медицини, а також обов'язкову співпрацю з фахівцями-медиками під час підготовки вчителів фізичної культури [4].

Шевченко П.В. висвітлює проблеми недостатньої кількості наукових досліджень, присвячених саме підготовці вчителів фізичної культури до роботи у сфері реабілітації. У своїй роботі він наголошує на необхідності системного підходу до цієї проблеми, включаючи розвиток методик навчання та оновлення освітніх стандартів. Шевченко також підкреслює, що важливим аспектом підготовки є індивідуалізація реабілітаційних програм для учнів з різними потребами, що потребує не лише педагогічних, а й медичних знань [5].

Таким чином, аналіз досліджень показує, що існує значний потенціал для вдосконалення підготовки вчителів фізичної культури до роботи у сфері спортивної реабілітації. Рекомендації дослідників зосереджені на необхідності інтеграції міждисциплінарних знань, збільшенні кількості практичної підготовки та партнерства з медичними установами для забезпечення належного рівня фаховості педагогів у цій сфері.

Мета статті : метою даної статті є аналіз основних проблем, пов'язаних з підготовкою вчителів фізичної культури до спортивно-реабілітаційної роботи, та пошук шляхів для покращення ефективності цієї підготовки в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах сучасної України підготовка вчителів фізичної культури до спортивно-реабілітаційної діяльності набуває надзвичайної актуальності. Це зумовлено рядом факторів, серед яких найважливішими є військові дії та наслідки пандемії COVID-19. Війна, що триває, призвела до збільшення кількості осіб, які потребують фізичної та психологічної реабілітації. Це стосується не лише поранених військових, які повертаються з фронту з фізичними травмами різної важкості, але й цивільного населення, яке постраждало внаслідок бойових дій [1; 5].

Важливу роль у забезпеченні реабілітаційної допомоги можуть відігравати вчителі фізичної культури, які володіють знаннями про фізичні вправи, рухову активність і методики зміцнення здоров'я. Проте підготовка вчителів фізичної культури в сучасній освітній системі України не завжди враховує специфічні потреби роботи з людьми, які мають травми або хронічні захворювання, що потребують реабілітації. Після війни кількість таких людей зростатиме, тому важливо, щоб вчителі фізичної культури були готові виконувати реабілітаційні функції не лише на базовому рівні, але й мали спеціалізовані знання та практичні навички [2; 3].

Крім того, пандемія COVID-19 негативно вплинула на стан здоров'я молоді, спричинивши зростання кількості випадків зниження рівня фізичної активності, ослаблення імунітету та проблем з дихальною системою. Це також підвищує потребу в реабілітаційних послугах у закладах освіти, де вчителі фізичної культури повинні відігравати важливу роль у відновленні фізичного стану учнів. З огляду на ці виклики, підготовка вчителів фізичної культури до реабілітаційної діяльності стає критично важливою для суспільства [1; 4].

Однією з найважливіших проблем є недостатня кількість спеціалізованих курсів з реабілітаційної діяльності в навчальних програмах педагогічних університетів України. На сьогоднішній день основна увага під час підготовки вчителів фізичної культури приділяється загальній фізичній підготовці, спорту та розвитку фізичних якостей учнів. Однак специфічні знання, необхідні для роботи з особами, які потребують реабілітації, такі як основи реабілітаційної фізкультури, анатомія і фізіологія травмованих, недостатньо висвітлюються або взагалі відсутні [3]. Це обмежує можливості майбутніх фахівців ефективно працювати з людьми, які мають особливі потреби у фізичному відновленні після травм або хвороб [4].

Реабілітаційна діяльність передбачає тісну взаємодію між різними сферами знань, такими як медицина, психологія, фізіотерапія та біомеханіка. На жаль, сучасні навчальні програми з підготовки вчителів фізичної культури не забезпечують достатньої міждисциплінарної підготовки. Вчителі фізичної культури зазвичай володіють глибокими знаннями з розвитку фізичних здібностей, але їм часто бракує медичних знань, необхідних для роботи з людьми, які мають травми або обмеження в русі. Відсутність інтеграції знань з цих галузей ускладнює процес ефективної реабілітації та призводить до недостатньо якісної підготовки випускників [3; 5].

Багато випускників педагогічних університетів стикаються з проблемою браку практичних навичок, необхідних для роботи з реабілітаційними програмами. Це стосується як роботи з учнями з особливими освітніми потребами в школах, так і з людьми, які потребують реабілітації після травм чи хвороб. Часто навчальні заклади не мають можливості забезпечити студентам достатню кількість практичних занять в

умовах реабілітаційних центрів або лікарень, що обмежує їхню підготовку до реальних умов роботи [2]. Без належної практичної підготовки майбутні вчителі не можуть набути необхідних навичок для ефективного проведення реабілітаційних програм [4].

Для забезпечення ефективної підготовки вчителів фізичної культури до роботи в реабілітаційній сфері необхідно здійснити глибоке оновлення навчальних програм педагогічних університетів. Це передбачає введення до навчальних планів нових курсів, які будуть присвячені основам спортивної реабілітації, анатомії, фізіології травмованих та основам медичної допомоги. Такі курси дозволять студентам отримати глибокі знання про те, як допомагати людям з обмеженими фізичними можливостями, і як застосовувати фізичні вправи для відновлення функцій організму [1; 3]. Це також дозволить створити спеціалізовані програми для роботи з ветеранами війни, які мають унікальні потреби у фізичній та психологічній реабілітації [5].

Професійний розвиток вчителів фізичної культури є важливою умовою для підвищення якості їхньої роботи в сфері реабілітації. Необхідно організовувати регулярні курси підвищення кваліфікації для діючих педагогів, які будуть присвячені новітнім методикам реабілітації, роботі з людьми з травмами та інвалідністю, а також психологічним аспектам реабілітаційної роботи. Такі курси можуть бути проведені за участі фахівців з медицини, психології та фізичної реабілітації, що дозволить вчителям розширити свої знання і набути нових практичних навичок. Це також сприятиме підвищенню мотивації вчителів до роботи з особливими категоріями людей, які потребують реабілітаційної допомоги [2; 4].

Ефективною стратегією для покращення підготовки вчителів фізичної культури до реабілітаційної діяльності є налагодження партнерських відносин між педагогічними університетами та медичними установами. Це дозволить студентам отримати практичний досвід у реабілітаційних центрах, клініках та лікарнях, де вони зможуть безпосередньо працювати з пацієнтами під наглядом досвідчених медичних фахівців. Така співпраця сприятиме розвитку необхідних практичних навичок, а також дозволить студентам краще зрозуміти процеси реабілітації та адаптації. Крім того, медичні фахівці, такі як лікарі, фізіотерапевти та психологи, можуть бути залучені до навчального процесу, щоб забезпечити майбутніх вчителів необхідними знаннями для реабілітаційної роботи [1; 3].

Таким чином, вирішення проблем підготовки вчителів фізичної культури до реабілітаційної діяльності потребує комплексного підходу. Модернізація навчальних програм, підвищення кваліфікації діючих педагогів та налагодження співпраці з медичними установами є ключовими напрямками, які дозволять покращити якість підготовки фахівців та забезпечити ефективну допомогу тим, хто потребує фізичної реабілітації [4; 5].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підготовка вчителів фізичної культури до спортивно-реабілітаційної роботи є надзвичайно актуальним питанням, що потребує всебічного розгляду та негайної модернізації системи освіти. Сучасні виклики, зокрема військові дії, які тривають в Україні, та наслідки пандемії COVID-19, створюють додаткові вимоги до компетенцій вчителів фізичної культури. Вони повинні не тільки забезпечувати загальну фізичну підготовку учнів, але й бути здатними здійснювати реабілітаційну роботу з особами, які мають фізичні або психологічні порушення, що виникають внаслідок травм, захворювань або стресових ситуацій.

Для успішної реалізації цих завдань першочергово необхідно оновити навчальні програми педагогічних університетів. Одним із ключових аспектів цієї модернізації є

впровадження спеціалізованих курсів, присвячених реабілітаційній фізкультурі. Такі курси мають охоплювати широкий спектр знань, включаючи основи фізіології та анатомії травмованих, спортивної медицини, психологічної реабілітації та методик відновлення рухових функцій. Лише через додавання цих курсів до навчальних планів можна забезпечити майбутніх вчителів необхідними теоретичними знаннями для роботи з людьми, які мають особливі потреби.

Крім того, важливим елементом підготовки є інтеграція міждисциплінарних знань. Вчителі фізичної культури повинні розуміти не лише фізичні аспекти рухової активності, але й мати уявлення про медичні, психологічні та соціальні аспекти реабілітації. Це дозволить їм не лише розробляти та впроваджувати індивідуальні реабілітаційні програми для учнів або пацієнтів, але й забезпечувати комплексний підхід до їхнього відновлення, враховуючи всі фактори, що впливають на здоров'я. Інтеграція знань з різних галузей стане запорукою успішної реабілітаційної роботи в умовах сучасного навчального середовища.

Не менш важливою є активна практична підготовка вчителів. Практичний досвід, набутий під час роботи у реабілітаційних центрах, лікарнях чи спеціалізованих установах, допоможе студентам здобути необхідні навички для ефективної допомоги тим, хто потребує реабілітації. Співпраця з медичними установами також є критично важливою, оскільки дозволить майбутнім педагогам застосовувати свої знання в реальних умовах, що значно підвищить рівень їхньої готовності до роботи після закінчення навчання.

Окремо варто наголосити на важливості регулярного підвищення кваліфікації діючих вчителів фізичної культури. Світ швидко змінюється, з'являються нові методики та підходи до реабілітації, тому педагогам необхідно постійно вдосконалювати свої знання і навички. Організація спеціалізованих курсів та тренінгів з реабілітаційної фізкультури, спортивної медицини та психології допоможе вчителям не лише залишатися в курсі новітніх досягнень у цій галузі, але й надавати більш якісну допомогу своїм учням або пацієнтам.

Таким чином, для забезпечення ефективної реабілітаційної роботи вчителів фізичної культури необхідно впровадити системні зміни в підготовці фахівців. Це включає оновлення навчальних програм, збільшення кількості практичних занять, інтеграцію міждисциплінарних знань та тісну співпрацю з медичними установами. Лише такий комплексний підхід дозволить вчителям фізичної культури відповідати сучасним викликам та забезпечити ефективну фізичну реабілітацію для людей, які цього потребують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко О. М. Проблеми підготовки вчителів фізичної культури до роботи з особами з обмеженими фізичними можливостями. *Фізична культура, спорт і здоров'я нації*. 2022. № 4. С. 112–118.
2. Гончарук Л. М. Практична підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до реабілітаційної діяльності : монографія. Київ : Вид-во Київського університету, 2021. 198 с.
3. Іванченко Л. В. Міждисциплінарна підготовка вчителів фізичної культури: теоретичні та практичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 7. С. 145–150.
4. Малахов М. І. Спортивна медицина і фізична реабілітація у навчальних програмах вчителів фізичної культури. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 3. С. 74–80.
5. Шевченко П. В. Система підготовки фахівців у сфері фізичної культури та спорту до роботи в реабілітаційних програмах. *Науковий вісник Національного університету фізичного виховання і спорту України*. 2022. № 2. С. 90–95.

REFERENCES

1. Bondarenko, O.M. (2022). Problemy pidhotovky vchyteliv fizychnoi kultury do roboty z osobamy z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostiamy. *Fizychna kultura, sport i zdorovia natsii – Physical Culture, Sport and Health of the Nation*, 4, 112–118 [in Ukrainian].
2. Honcharuk, L.M. (2021). Praktychna pidhotovka maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury do reabilitatsiinoi diialnosti. Kyiv: Vyd-vo Kyivskoho universytetu – Publishing House of Kyiv University, 198 p. [in Ukrainian].
3. Ivanchenko, L.V. (2021). Mizhdytsyplinarna pidhotovka vchyteliv fizychnoi kultury: teoretychni ta praktychni aspekty. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 7, 145–150 [in Ukrainian].
4. Malakhov, M.I. (2020). Sportyvna medytsyna i fizychna reabilitatsiia u navchalnykh prohramakh vchyteliv fizychnoi kultury. *Pedahohika i psykholohiia – Pedagogy and Psychology*, 3, 74–80 [in Ukrainian].
5. Shevchenko, P.V. (2022). Systema pidhotovky fakhivtsiv u sferi fizychnoi kultury ta sportu do roboty v reabilitatsiinykh prohramakh. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu fizychnoho vykhovannia i sportu Ukrainy – Scientific Bulletin of the National University of Physical Education and Sports of Ukraine*, 2, 90–95 [in Ukrainian].